Heere, de rechtvaardige Rechter, in den dag van zijn zegepraal hem reiken zal" (2 Tim. 4 : 8).

Christus laat door zijn apostel aan de kerk van Smyrna schrijven: »Zijt getrouw tot den dood, en ik zal u *de kroon des levens* geven" (Openb. 2 : 16).

Aan die van Corinthe schrijft de man van Tarsen, dat ook hunner een wedloop is, waarin ze kampen »*om een onverderfelijke kroon*" (1 Cor. 9 : 25).

Met Paulus betuigt Jacobus: »Zalig is de man die verzoeking verdraagt, want als hij beproefd zal zijn, *zal hij de kroon des levens ontvangen*, welke de Heere beloofd heeft dengenen die Hem liefhebben" (Jac. 1 : 11).

Petrus jubelt als in beurtzang mede: »Als de overste Herder zal verschenen zijn, zoo zult gij *de onverwelkelijke kroon der heerlijkheid behalen*" (1 Petr. 4).

En schuift ge het gordijn weg van voor het apocalyptisch diorama, dat Johannes u van Pathmos zien laat, dan ontwaart ge tronen om den troon des Eeuwigen gezet, en op die tronen de vertegenwoordigers van Christus' kerk gezeten, »bekleed met witte kleederen en *met gouden kronen op hun hoofden*" (Openb. 4 : 4).

De Man van smarte met de doornenkroon, opdat zijn verlosten het diadeem, de kroon der eere zouden verwerven.

Moet nu daarom gesteld, dat het einde van het Raadsbesluit Gods *tweeledig* is, 1°. de glorie uws Gods en 2°. *de zaligheid van zijn verkorenen?*

Velen willen het zoo, en leeren het aldus, en weigeren het zich anders dan in dier voege voor te stellen. Ook in Gods raadsbesluit zal *tweeërlei einddoel* den raad des welbehagens bepaald en beheerscht hebben, voorop natuurlijk de glorie onzes Gods, maar toch daarbij en daarnevens óók de zaligheid van Gods verkoren kinderen.

Zelfs onder Gereformeerden is deze *tweeledige* opvatting van het eeuwig raadsbesluit niet ongewoon.

De glorie Gods en »de gouden kroon voor wie overwon" zal dan het tweeërlei einddoel zijn, waarop al het werk Gods gericht is, en in welks voleinding eeuwig al het werk onzes Gods rust.

Natuurlijk scheidt men dat dan niet; men plaatst niet beide zonder verband naast elkander; men erkent veeleer dat de glorie onzes Gods ook in de redding van zijn verlosten uitblinkt; maar ook die genadekronen voor Gods kinderen blijven dan toch in de schatting van wie zoo spreekt, een doelwit waarop alles wat voorafgaat zich richtte.

Als eens Gods kinderen die kronen der eere ontvangen, dán is het Besluit des welbehagen vervuld.

Ga met deze voorstelling, al vindt ze zelfs bij een Godgeleerde als A Marck voedsel, (*Merch.* VI : 17), niet mede.

De Heilige Schrift laat het u niet toe.

Zij leert u, dat de Heere alle ding geschapen heeft *om zichzelfs wille*; en zij toont u den weg der zaligheid, en stalt u den rijkdom van Gods genade nooit anders uit dan als *een der middelen*, waardoor het gansch éénig einddoel, dat in de glorie onzes Gods is gesteld, zal bereikt worden.

»Uit Hem, door Hem en *tot Hem zijn alle dingen*."

Ook de uitverkorenen.

Of juichen niet zij juist: »Nochtans hebben wij maar éénen God en Vader, uit Wien alle dingen zijn, *en wij tot Hem*"!

Ook *kan* het niet anders, want een besluit op *twee* doeleinden tegelijk gericht, is innerlijk gedeeld en gebroken. Een pijl gemikt op tweeërlei doelwit tegelijk, treft, van de pees gevlogen, noch het ééne noch het andere doel, maar gaat midden tusschen beide door.

En ook al zijn er in de verwezenlijking van het besluit allerlei *tijdelijke* doeleinden, nooit kan één dezer het *einddoel* of het *hoogste einde* zijn. Vergeleken met dat hoogste einde, zinkt elk voorafgaand »doelwit voor een tijd" tot den rang van *middel* terug.

En dat pogen, om de zaligheid der verkorenen, zij het ook slechts als nevendoel, naast de glorie Gods te stellen, spreekt dan ook niets dan een nuwerking van den Arminiaanschen zuurdeesem.

Het is onze menschelijke trots, die het niet lijden kan, dat het Besluit zich in niets naar ons menschen zou richten. Enkel *middel* voor Gods glorie te wezen is ons te weinig.

En, in wat bescheiden mate dan ook, in *iets* wil zelfs de vrome nog dat God in zijn vrijmachtige souvereiniteit, zich naar zijn »oogappel" zal hebben geschikt.

Zie nu op den Christus.

In de gestaltenisse Gods zijnde, heeft hij zichzelven vernietigd, en heeft de gestaltenisse eens dienstknechts aangenomen, gehoorzaam geworden zijnde tot in den dood, ja, den dood des kruises, en daarom heeft hem God uitermate zeer verhoogd, en heeft hem een naam gegeven boven allen naam, dat alle knie voor hem zou buigen, en alle tong hem belijden.

Zoo zag hem Johannes op Pathmos: »Een witte wolk, en op die wolk was gezeten een des menschen zoon gelijk, *hebbende op zijn hoofd een gouden kroon*."

Die kroon was zinnebeeld van de kracht en de heerschappij en de eere en de heerlijkheid die aan het Lam Gods toekwam, en die hem door de gezaligden werd toegezongen.

En toch wat zegt u nu 1 Cor. 15 : 28?

Het verplaatst u in het aangrijpend oogenblik, als waarin eens de Christus die kroon aan de voeten des Vaders zal nederleggen. Immers, wanneer hem alle dingen zullen onderworpen zijn, *dan zal ook de Zoon zelf onderworpen worden*. Dien die hem alle dingen onderworpen heeft, opdat God zij alles in allen.

Leer hier nu van den Christus, in wat hoogen zin hij »zachtmoedig is en nederig van harte".

De Messias-kroon is van even oneindige waarde als de vrucht van zijn lijden, en toch in zooverre hij als Zoon *des menschen*, die kroon der eere van den Vader ontvangen heeft, is ook die kroon alleen middel. En, als nu hemel en aarde hem als het Lam Gods dat overwon, toejubelt, neemt hij aan het eind die gouden kroon van datzelfde hoofd dat eens de doornenkroon droeg, eerbiedig af, en legt ze neder voor den troon des Vaders, om met al Gods kerk, en als hoofd der triomfeerende kerk, zich aan God en den Vader te onderwerpen.

En wat meldt nu het eerste vergezicht van Openbaringen 4 u van de vrijgekochten door zijn bloed, van wie aan het beeld des Zoons gelijkvormig zijn geworden?

Ligt voor hen althans het einddoel in de kroon die hun wordt toegereikt, en richt zich al de aandrift hunner ziele er op, om die afgebeden, die lang begeerde, die onverwelkelijke en onverderfelijke kroon voor zich te behouden en er meê te schitteren?

Maar immers wat Christus op Pathmos aan Johannes toont, zegt u vlak het tegendeel.

Tegenover Satan en de wereld die God verwierp, is die kroon hun eere, het teeken van hun triomf, het merkteeken Gods aan hun voorhoofden, dat toch de wereld ongelijk had, en dat *hun* zaak door Hem die op den troon zit is gerechtvaardigd.

Tegenover Satan roemen ze in die kroon, triomfeeren ze onder die kroon, zegepralen ze met die kroon op het hoofd in nooit eindigenden jubel.

Maar nauwelijks hebben ze van Satan af het oog gewend naar Hem die op den Troon zit, of opeens grijpt hen een gevoel van ontzetting aan, en wordt een gewaarwording machtig over hun ziel, dat die kroon hen hindert, dat die kroon hun niet toekomt, dat die kroon op hun slapen niet mag blijven rusten.

En zie, als bij afspraak, en toch zonder afspraak, grijpt elk kind van God met de hand naar de slapen, neemt die kroon van het hoofd af, en onder lofzang en aanbidding der eere, werpen ze al te zaâm hun kronen als bloemen voor de voeten des Eeuwigen neder.

Gelijk een bruid de bloemen op haar pad voor de voeten worden gestrooid, zoo strooit al de heirschare der gezaligden deze schitterende kronen voor de schreden des Almachtigen neder, het als met een stemme veler wateren uitgalmende: »Niet ons, niet ons, o Heere, Gij alleen zijt waardig te ontvangen de heerlijkheid en de eere en de kracht, want Gij hebt alle dingen geschapen, en door uw wil alleen zijn ze."

Hierin nu is de voleinding der heiligmaking, de heerlijke triomf in de laatste verzoeking, waarvoor Gods kind te staan komt.

Wierp hij die gouden kroon *niet* voor den Troon neder, maar behield hij haar *voor zich*, zoo zou juist die gouden kroon op zijn hoofd het zekere merkteeken van zijn terugzinking in het verderf zijn.

Een uitsteken van de hand naar wat Satan in het Paradijs beloofd had: Gij zult als God zijn. D. i. hier gelijk op het hoofd des Eeuwigen de kroon van heerschappij en eere en majesteit rust, zoo zult ook gij eeuwiglijk met het diadeem der eere gekroond zijn.

Maar juist hiervoor bewaart de voleinding der genade hem.

Het *is* hier geen verzoeking meer.

Voor den aanblik van Gods majesteit het oog opslaande, kan hij het met die kroon op het hoofd niet uithouden. Die kroon doet hem pijn. Die kroon drukt en benauwt hem.

Alleen God is groot.

Alleen voor God is de majesteit.

Alleen Gode komt de kroon der eere en der heerlijkheid toe.

En nu, zijn God dankende, dat tegenover Satan één oogenblik die kroon zijn hoofd gesierd heeft, neemt hij die kroon, als een door God zelf hem gereikte bloem, van het eens schuldige, maar nu gezalfde hoofd af, en bezaait, in één heilige verrukking met al de verkorenen ten leven, den weg zijns Gods als met duizenden en nogmaals tienduizenden kronen, het goddelijk bloemtapijt waarover de Heere der heirscharen in zijn heiligen tempel ingaat.

Ook die gouden kroon was niet zijns, maar Gods.

En eerst door ook die gouden kroon aan Zijn voeten neder te werpen, heeft Gods kind het *Soli Deo gloria* in zijn diepste opvatting volzind.

Amsterdam, 4 December 1896

Recht van zending.

Sterk is in den laatsten tijd de stelling op den voorgrond getreden, dat alleen de Dienaar des Woords, die als zoodanig in het verband eener plaatselijke kerk staat, als dienaar der Zending kan worden uitgezonden.

Deze stelling moest daarom zoo kras en scherp op den voorgrond worden geplaatst, omdat velen zich inbeeldden, dat ook een vereeniging uit kon zenden om te doopen, mits zulk een uitgezondene maar de handoplegging van enkele predikanten had ontvangen, of ook dat Deputaten voor de zending dit wel doen konden, indien ze maar in een kerkgebouw, in tegenwoordigheid van eenige leden eener gemeente, den uit te zenden man door eenige predikanten lieten in dienst stellen.

Dit dwaalbegrip nu had zijn grond in de opvatting, dat een predikant als zoodanig een inklevend ambtelijk karakter bezat, zoodat hij, eenmaal in den dienst bevestigd, levenslang, waar hij ook heentoog en waar hij ook arbeidde, krachtens dit zijn inklevend karakter het Woord en de Sacramenten bedienen kon.

Dit in den groud Roomsche denkbeeld genoot nog tot voor korten tijd zelfs de alleenheerschappij, en gelijk men weet is de vraag hoe men een emeritus-predikant, een geestelijk verzorger op Veldwijk, een docent te Kampen, een Kamerlid als de heer Donner enz. heeft te beschouwen, nog steeds aan de orde.

Klaarheid is er in dezen voor velen nog niet.

De consequentie van de leer, dat het ambt niet in den persoon kleeft, maar alleen door stipulatie wordt aangegaan, durft men nog niet aan.

Iets poogt men althans van het uitsluitend karakter van den predikant nog te redden.

Ook wij hopen dit punt eerlang nader toe te lichten. Thans wezen we er slechts op, hoe noodzakelijk het was, dat in zake de zending de eisch van gebondenheid aan een plaatselijke kerk duidelijk aan het licht trad.

Maar volgt hier nu uit, dat een Classis, een Provinciale of een generale Synode ook *niet* zou kunnen zenden?

Te Middelburg is duidelijk uitgesproken, dat dit er *niet* uit volgt, en ter afsnijding van misverstand leggen we er nogmaals nadruk op, dat dit er niet uit volgen *kan*.

Reeds Voetius sprak het onomwonden uit, dat vele kerken saâm vanzelf kunnen wat één enkele kerk kan.

Gelijk de Generale Synode een predikant belasten kan met het onderwijs in de Theologie te Kampen, zoo kan diezelfde Synode eveneens een anderen predikant opdragen naar Java of Sumatra te gaan, om daar 's Heeren kerk tot openbaring te brengen.

En evenzoo kan dit een Provinciale Synode doen, en ook een Classis. Zelfs ware het denkbaar, dat twee of drie kerken overeenkwamen, om dit gezamenlijk te doen.

Stijfheid belemmert vrije beweging, en de beginselen dienen in het minst niet, om het leven te binden, maar juist om het vrij te maken en tot energie te brengen.

Stel dus, dat de plaatselijke kerken stilzaten, en *niet* in zake de zending handelden, zeer zeker zouden dan de Classen en de Synoden de zaak *moeten* opnemen, en na zelf vooraf over den gang van zaken bealist te hebben, Deputaten met de *uitvoering* van dit beslotene kunnen belasten.

Wat *niet* mocht was dat de Generale Synode Deputaten zou benoemen met volmacht om zelven te besluiten, te regelen en al te doen. Dit zou tegen het beginsel ingaan. Maar als een Synode elk jaar wilde saamkomen, en Dienaren voor dezen dienst aanwijzen, en tevens hun werkkring bepalen, en traktementen vaststellen, en geschillen beslechten, dan zeer zeker kon ze Deputaten benoemen om het beslotene uit te voeren.

En onder dit beding (het is reeds te Middelburg uitgesproken) zou het ongetwijfeld in niets tegen de Gereformeerde beginselen ingaan, indien de Generale Synode ook zelve Dienaren des Woords naar de Joden, Heidenen en Mahomedanen uitzond.

Alleen maar dan zou ze *predikanten* uitzenden, d. w. z. ze zou dezen en genen Dienaar, niet die zich juist aanbood, maar die haar het geschiktst scheen, zenden, en alzoo predikanten die gevestigd waren in een bepaalde gemeente.

Die gemeente zou zulk een Dienaar alsdan ontslaan moeten van den dienst, evenals ze dit doet met een emeritus-predikant, en de Synode zou met den kerkeraad dezer gemeente de zaak van traktement en pensioen moeten regelen.

Vatte men de zaak der zending toch ernstig aan, *mits naar vast stelsel*.

Om op Midden-Java en Soemba, onze twee stations, iets noemenswaard uit te richten zullen we welhaast over minstens *f* 100.000 jaarlijks moeten kunnen beschikken, d. i. over vijf en twintig cent per jaar van elk lid onzer kerken.

Een waarlijk niet te hooge som.

Voor die som zullen minstens twintig predikanten moeten worden uitgezonden, en voorts schoolmeesters, artsen en ziekenverpleegsters.

Maar dit resultaat is nooit te bereiken, tenzij alle beschikbare krachten van Gereformeerde zijde saâmwerken.

Plaatselijke kerken, Classen en Synoden moeten elkander hier de hand reiken. Niet om maar in den wilde *weer een man uit te zenden*, maar om naar vast stelsel die mannen uit te zenden, waarvan de kerken oordeelen, dat ze voor dezen dienst de superieure gaven van gestel, karakter, geloofsenergie, geduld en toewijdenden moed bezitten.

Ons antwoord.

Het was ons een oorzaak van vreugde, dat de heer A. F. de Savornin Lohman van ons stuk: *De Gereformeerde beginselen en het Staatsrecht*, notitie nam, en er eenige bedenkingen tegen inzond, waarvan de toon geheel correct was.

Gaarne geven we over deze bedenkingen ons oordeel ten beste, en hopen dat ook onzerzijds te doen op een wijze, die in geen enkel opzicht aan broederlijke verstandhouding te kort doet.

We nemen de onderscheidene bedenkingen in de volgorde, waarin de heer Lohman ze inbracht.

1°. *Het afwijzen van de methode van onderzoek.*

Onzerzijds is beweerd, dat de heer Lohman de methode van onderzoek, gelijk die door de overige professoren der Vrije Universiteit als de eenig wetenschappelijke methode was vastgesteld, heeft afgewezen, en dat diensvolgens alle verder onderzoek was afgesneden.

Hierop antwoordt de heer Lohman, dat hij bewijzen kan nooit »de methode van onderzoek" te hebben afgewezen, maar alleen te hebben verklaard, dat ze voor zijn vak onbruikbaar is.

Oprecht gesproken, we vatten deze distinctie niet.

Er wordt over de methode gehandeld, om te komen tot de kennisse van de Gereformeerde beginselen. Professoren van alle faculteiten komen na degelijke bestudeering van het onderwerp tot de conclusie, dat deze metterdaad zóó en niet anders zijn *kan*. Een enkele daarentegen (over den tweeden dissentieerende spreken we nu niet) komt tot de slotsom, dat alle stellingen, waarin deze methode vervat is, niet enkel voor zijn faculteit (want daaraan was men nog niet toe), maar in het generaal, verwerpelijk zijn en verklaart er zich, laat ons nu zacht spreken, *niet voor*. Volgt hier dan niet uit, wat wij stelden, dat de overige hoogleeraren geen anderen dan dien aangewezen weg *konden* opgaan, en dat hij *dien* weg niet, maar een anderen weg moest inslaan, en dat uit dien hoofde van verder samengaan *op eenzelfden* weg geen sprake meer *kon* zijn?

En zelfs al houden we ons nu uitsluitend aan wat de heer Lohman thans zelf zegt, dat de aangegeven methode voor zijn vak hem *onbruikbaar* scheen, volgt hieruit dan niet evenzoo, dat zelfs in de ééne Juridische faculteit de ééne hoogleeraar links en de andere rechts zou zijn gegaan, en dat zelfs voor die ééne faculteit verder onderzoek naar de beginselen stuitte, waar de één als eenig denkbaren weg aanwees, wat de ander afwees als een weg die onbegaanbaar was?

Op dit punt is er althans *evidentie*.

2°. *Het uitdenksel.*

Onzerzijds werd verklaard, dat de stelling alsof »gebondenheid aan Gods Woord naar de opvatting van de Belijdenisschriften der Gereformeerde kerken" de volledige zin en uitdrukking ware van den grondslag in Art 2 der Statuten van de Vrije Universiteit aangewezen, in 1878 bij de stichting der Vrije Universiteit niet *kan* gegolden hebben, en alzoo een later uitdenksel is.

De heer Lohman daarentegen beweert, dat juist die opvatting *alleen* toen kan gegolden hebben, en dat hetgeen de Senaat thans in zijn methode van onderzoek vaststelde, zelf het nieuwe uitdenksel is.

Nu weet men hoe de Modernen beweren, dat de belijdenis der Gereformeerde kerken onmogelijk in de eerste Christelijke kerk *kan* gegolden hebben, maar een »uitdenksel" van later is, terwijl omgekeerd alle Gereformeerden belijden, dat hun belijdenis reeds in de schriften der apostelen klaarlijk ligt uitgesproken, en dat het Modernisme het latere uitdenksel is.

En ook, gelijk de Modernen zich voor hun beweren beroepen op enkele op zich zelf staande uitlatingen van de eerste Christelijke schrijvers, zoo beroept ook thans de heer Lohman zich voor zijn stelling op enkele vroegere uitlatingen van de *Heraut*.

Op zich zelf bewijst dit dus niets.

Het is maar de vraag, of die uitlatingen de zaak in *dezelfde* tegenstelling als thans, of wel in *een andere* tegenstelling bespreken.

En dat dit hier metterdaad het geval is, heeft de *Heraut* terstond na het verschijnen van den *Aanval op Scinpost*, van heel deze reeks van uitlatingen, waarop de heer Lohman zich beriep, één voor één aangetoond.

Die weerlegging behoeft dus thans niet te worden herhaald.

Slechts voegen we er dit aan toe, dat wie naleest welke methode Dr. Kuyper zelf volgde, toen hij in 1874 »*het Calvinisme als oorsprong en waarborg van onze constitutioneele vrijheden*" besprak, bevinden zal, dat hij toen reeds in hoofdzaak handelde, gelijk nu de Senaat vaststelde dat te werk moest worden gegaan; waaruit volgt, dat althans voor ons in 1896 geen nieuw uitdenksel kan zijn, wat we in 1874 reeds in practijk brachten.

Één ding geven we echter gaafweg toe, de mogelijkheid namelijk, dat de heer Lohman in 1878 de zaak *niet* zóó opvatte, en dat hem de nu door den Senaat vastgestelde methode metterdaad vreemd en nieuw was.

Slechts blijft dan deze bedenking, dat hij niet had moeten stemmen voor een artikel waarin stond: *de Gereformeerde beginselen* in het meervoud. Wie toch alleen het *formeele* beginsel eisch achtte, mocht niet anders spreken dan van het *Gereformeerde beginsel* in het enkelvoud.

3°. *Het constitutioneele staatsleven is niet gewaarborgd door onze Belijdenisschriften.*

Onzerzijds was er op gewezen, hoe het budgetrecht, het kiesrecht, de conscientievrijheid, de onafhankelijke rechterlijke macht, en zooveel meer, geenszins vast lagen in de Belijdenisschriften, zoodat wie zich alleen daaraan bond, dit alles verwerpen kon, en nochtans geschikt kon geacht worden om Calvinistisch staatsrecht te doceeren.

Hierop antwoordt de heer Lohman dat hij het zoo ook niet bedoeld heeft, want dat hij den eigenlijken band zoekt in de Schrift, en dat uit de Schrift deze eischen van het constitutioneele staatsrecht wel terdege voortvloeien.

Schuilt hier niet wat men noemt *een petitio principii?*

Dat het Calvinistische leven geheel uit de Schrift voortvloeit stemt elk Calvinist toe. Edoch Roomschen, Lutherschen, Remonstranten enz. betwisten dit juist. Uit dien hoofde kunnen Gereformeerde Universiteitsstichters niet volstaan met de Schrift als grondslag te nemen, overmits een Roomsche, een Luthersche, een Remonstrant enz. bereid zou zijn dit ook te doen.

Waarborg was derhalve alleen te vinden in *een nadere bepaling*.

Die nadere bepaling moest dan tevens zoo zijn, dat zij voor de onderscheiden faculteiten zulk een opvatting van *de deductiën uit de Schrift* waarborgde, dat misverstand werd afgesneden.

Zou derhalve voor de Juridische faculteit die nadere bepaling kunnen gelegen zijn in een verwijzing naar de Belijdenisschriften, dan moesten die Belijdenisschriften ook de constitutioneele opvatting van het staatsrecht waarborgen.

Dat doen ze echter, ook volgens den heer Lohman, *niet*.

Alzoo moest die nadere bepaling *elders* worden gezocht, en die vond Art. 2 in »de Gereformeerde beginselen".

En wat doet nu de heer Lohman?

Om nu te zeggen wat die »Gereformeerde beginselen" zijn, verwijst hij weer naar diezelfde Schrift, voor wier uitlegging juist *de nadere bepaling* moest worden aangewezen.

Nog een tweede punt brengt de heer Lohman hierbij ter sprake.

Hij wijst er namelijk op, dat de *Heraut* in 1893 zelf verklaard heeft, dat ten slotte voor alle faculteiten zekere *confessioneele* eisch geldt, die onder het oordeel der kerken zou kunnen vallen

Dit is ook zoo.

Ook een hoogleeraar in het Staatsrecht kon over den mensch, over de zonde, over de kerk en haar tucht enz. stellingen leeren, die rechtstreeks *tegen* de Belijdenisschriften ingingen, en dan zouden de kerken hierover oordeelen moeten.

Wat ons echter hierin verblijdt is, dat de heer Lohman thans zegt zich aan het toen geschrevene in de *Heraut* nr. 827 *aan te sluiten*.

Immers, kort nadat in 1893 dit nummer van de *Heraut* verscheen, heeft de heer Lohman op het professoren-gezelschap, en zulks onder verwijzing naar dat *Heraut*nummer, een stelling verdedigd, waarin zijne voorstelling van de onze principieel verschilde.

Die stelling luidde: »*Onze* universiteit heeft den waarborg voor het behoud van haar Gereformeerd karakter ten principale *niet* voor *alle* faculteiten in de controle en het toezicht der Gereformeerde kerken te zoeken."

Op dit punt is derhalve thans meerdere eenstemmigheid verkregen.

4°. *Wat de* HERAUT *voor »Gereformeerd" uitvent is niet exclusief »Gereformeerd."*

De heer Lohman merkt op, dat de constitutioneele staatsinstellingen niet *uitsluitend* Gereformeerd zijn, ook al zijn ze door het Calvinisme gesterkt, en ook dan nog danken ze die sterking niet zoozeer aan de Calvinistische *theorie*, als aan de geloofskracht der Calvinisten.

Hierover nu ware een boek te schrijven; we bepalen ons daarom tot tweeërlei tegenbedenking.

Vooreerst ligt aan deze beschouwing de telkens ook door anderen gemaakte fout ten grondslag, alsof alleen die beginselen Gereformeerd zouden zijn, die nieuw door de Calvinisten geponeerd zijn.

Dit nu is een misverstand, maar dat ons thans veel dat we vroeger in de vooratelling van den heer Lohman *niet* begrepen, metterdaad verklaart.

Naar zijn voorstelling toch zou wel Gereformeerd zijn, wat pas het Calvinisme nieuw uitvond, maar *niet* hetgeen reeds vroeger, en dus ook door anderen, geleeraard was. De kring der Gereformeerde beginselen zou daardoor inkrimpen tot zeer enkele scherpgeteekende geheel bijzondere stellingen. En voor heel het overige terrein van waarheid, van belijdenis, van levensopvatting, dat ons met anderen gemeen was, of ook vroeger alzoo gevonden en geleerd was, zouden er *geen* Gereformeerde beginselen bestaan.

Hoe men nu op zulk een denkbeeld komen kon, vatten we niet.

Is de leer der uitverkiezing een Gereformeerd beginsel? Volgens die theorie niet, want bij Augustinus vindt ge diezelfde leer.

Is de leer en de belijdenis van de erfschuld, van de erfzonde en zooveel meer, een Gereformeerd beginsel? Al evenmin, want Luther leerde dit alles evenzoo.

En zoo zou men kunnen voortgaan, en aantoonen, dat de Gereformeerden eigenlijk niets, volstrekt niets geleerd hebben, dat niet vroeger of later ook door anderen geleerd was, tenzij men dan tot enkele zeer fijne uitwerkingen van dogmatische bijzonderheden afdaalde, die bij hen geheel nieuw zijn, en alleen die zouden dan metterdaad »Gereformeerde beginselen" aanduiden.

Zelfs op practisch gebied gaat dit door.

Het verzet tegen kaartspel, dansen, loterij, Zondagschending en zooveel meer, is volstrekt niet het eerst bij de Gereformeerden opgekomen, maar ook buiten hun kring en lang eer ze optraden in allerlei geschriften bepleit.

En zoo nu ook spreekt het wel vanzelf, dat ook de Calvinistische theorieën voor het Staatsrecht volstrekt geen spiksplinternieuwe vondsten van de Calvinisten waren, maar ook elders als bekend golden.

Maar zoo ontneemt ge dan ook aan de »Gereformeerde beginselen" alle fleur en kracht en geur, indien ge nu zeggen gaat: Dus is dat alles *niet* speciaal Calvinistisch, en speciaal Calvinistich zijn alleen die enkele fijne politieke puntjes, die hier en daar alleen aan de Calvinisten eigen zijn.

Neen, onze heerlijke »Gereformeerde beginselen" overspannen *heel* ons menschelijk leven. Niet alsof zij een geheel *nieuw* menschelijk leven geschapen hadden, maar in dien zin, dat ze *eene zuivering* teweegbrachten in het destijds bestaande menschelijke leven. Eene zuivering daardoor verkregen, dat het valsche bijvoegsel werd op zij gedrongen, het ware karakter van het Christelijke op den voorgrond getrokken; en dat dit ware in beteren samenhang, tot één geheel, uit één leidende gedachte, werd ineengezet.

En zoo ook hier. Al de elementen waaruit het Calvinisme staatsrechtelijk ineen is gesmeed, waren, eer Calvijn optrad, reeds aanwezig, maar het Calvinisme heeft die elementen ontdaan van stof en aangroeisel het heeft ze in juiste orde gezet, en het heeft ze onder de heerschappij van één beginsel tot wel doordachte eenheid verwerkt.

En wat nu onze tweede opmerking aangaat, ze is deze.

Volkomen terecht merkt de heer Lohman op, dat de Calvinisten eerst *geleefd*, en toen eerst hun leven in *theorie* gebracht hebben. Maar waar was dit ooit anders? Spraken niet de volken eeuwenlang in genitivus en dativus zonder nog ooit van naamvallen of verbuigingen te hebben gehoord?

Dit bewijst hier dus niets, maar levert juist het bewijs voor onze stelling, dat de Calvinistische beginselen van het Staatsrecht *een heiliger stempel* dragen dan ooit menschelijke keur hun geven kon.

En 5°. *De Belijdenisschriften blijven appellabel aan Gods Woord, alzoo moet ook de hoogleeraar in zijn onderwijs vrij blijven.*

Dienaangaande merkt de heer Lohman op, dat een hoogleeraar in moeite geraakt.

Stond de Belijdenis onherroepelijk vast, zoo kon hij daarop ten minste afgaan. Maar dat is *niet* zoo. Ook de artikelen der Belijdenis kunnen herzien worden. Hierin ligt dus ook de mogelijkheid, dat evenzoo een hoogleeraar in het Staatsrecht tot de overtuiging komt, dat deze of die Calvinistische stelling in strijd met Gods Woord is. Buigt hij weer voor anderer oordeel, wat dan te doen als over eenigen tijd de kerken juist in zijn vroegeren geest beslissen? Moet hij dan weer telkens anders gaan leeren, al naar gelang anderen voor hem beslissen?

Deze moeielijkheid zou o. i. eerst dan ontstaan, indien er een hoogleeraar ware, die boog op commando.

Maar wie doet dit?

Wat Christen zou ooit, als zijn overtuiging tegen een stelling ingaat, die op commando van anderen toch gaan onderwijzen? Wij althans kunnen ons dat niet voorstellen. ☞